

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, доцента
Фрицюк Валентини Анатоліївни на дисертаційне дослідження
Соляр Лариси Віталіївни «Формування етнокультурної компетентності
майбутніх учителів музичного мистецтва», поданої на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Рецензоване дослідження актуалізує проблему, яку відносять до недостатньо опрацьованого у вітчизняній педагогіці напрямку – формування етнокультурної компетентності майбутнього вчителя, якості, що характеризується рівнем засвоєння педагогом знань про культуру етносу, інтеріоризації його цінностей, засад, сенсу існування, теоретичної та практичної готовності майбутнього вчителя до трансляції цінностей, що мають яскраво виражену гуманістичну спрямованість у практичній педагогічній діяльності.

Актуальність цієї проблеми для України зумовлена важливими чинниками, серед яких потреба в адаптації змісту програм для закладів вищої педагогічної освіти з урахуванням особливостей етнокультурної ситуації в Україні (згідно з Концепцією розвитку культур національних меншин); необхідність налагодження культурного життя на засадах патріотизму й вільного етнокультурного розвитку всіх етнічних груп, які проживають в Україні тощо.

На актуальність теми дисертаційного дослідження Л. В. Соляр вказує й те, що, незважаючи на значне посилення уваги учених до цієї проблеми, проблема формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у науково-педагогічній та методичній літературі не має всебічного відображення. Доводиться констатувати, що викладачі ЗВО відчують суттєві труднощі щодо формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як на загальнотеоретичному, так і методичному рівнях.

Виконане дослідження стверджує той факт, що у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва особливе місце посідає етнокультурна компетентність, яка, цілком справедливо розглядається у дослідженні з позицій компетентнісного підходу, за якого первинною та системоутворювальною є не процесуальна складова, а результативна. Такий підхід потребує перегляду, переоцінювання всіх компонентів системи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. У цьому сенсі дослідження набуває особливої вагомості, оскільки Л. В. Соляр прагне окреслити шляхи, які зробили би більш конструктивними намагання науковців й практиків щодо забезпечення дієвості результатів формування

етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва й розробляє для цього комплекс відповідних засобів (сендвіч-модель, програма, спецкурс тощо).

Представлене дослідження виконано відповідно до плану теми кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка в межах теми «Мистецька спадщина Західного регіону в історико-культурному ретроаспекті» та відповідно до плану теми кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» в межах теми «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (№0106U009432).

Дисертація Л. В. Соляр відповідає напряму обраної спеціальності. Науковий апарат дослідження в цілому відображає сутність означеної проблеми. Дисертантка реалізує дослідницькі завдання на основі даних історії, філософії, психології, педагогіки, культурології, мистецтвознавства, що дає їй змогу цілісно дослідити проблему формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мети дослідження авторка досягає розв'язанням чотирьох завдань, на виконання яких спрямовані усі його складові: науково-дослідницький апарат, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, джерельна база дослідження, актуальні додатки.

Наукова новизна дослідження представлена сукупністю обґрунтованих базових понять дослідження; визначенням критеріїв, показників та рівнів сформованості етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва; розробленням сендвіч-моделі процесу формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в чотирьох площинах (професійно-когнітивній, етнокультурній, особистісно-мотиваційній й операційно-рефлексивній); теоретичним обґрунтуванням та впровадженням програми формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва (блоки: теоретико-методичний й практико-результативний); удосконаленням змісту фахової підготовки шляхом впровадження авторського спецкурсу «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва»; розробкою методичного інструментарію його реалізації (форм, методів, прийомів, засобів); визначенням критеріїв (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-креативного, емоційно-рефлексивного, оцінно-результативного), показників та рівнів сформованості етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Відзначимо практичне значення одержаних результатів: дисертанткою впроваджено в практику авторський спецкурс «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва»; впроваджено сендвіч-модель та програму формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами ЗВО задля вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва загалом, в інститутах післядипломної освіти тощо.

Висновки й рекомендації за результатами дослідження будуть корисними науковцям і практикам, які опікуються проблемами музично-педагогічної освіти та формування відповідної компетентності у вчителя, матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі ЗВО для підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, формування їхньої етнокультурної компетентності. Все це свідчить про вагому як теоретичну, так і практичну значущість цієї дисертаційної роботи.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів дослідження сприяло застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, як-от: теоретичних, емпіричних і статистичних. Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Л. В. Соляр достатньо обґрунтовані й достовірні.

Варто відзначити належне впровадження результатів дисертаційного дослідження у практику навчальних закладів України, зокрема, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 657 від 04. 12. 2017 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/02/4826 від 05. 12. 2017 р.), Кременецької районної державної адміністрації відділу культури, туризму, національностей та релігії (довідка № 01-10.2/795 від 28. 12. 2017 р.), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка № 01-15/03/70 від 23. 01. 2018 р.), Кременецької школи мистецтв ім. М. Вериківського (довідка № 14 від 26. 02. 2018 р.), НВК «Кременецька загальноосвітня школа I-III ступенів №5-ДНЗ» (довідка № 51 від 27. 02. 2018 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 39-01-12 від 14. 03. 2018 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 57-н від 23. 03. 2018 р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (Акт № 696/24-03 від 02. 04. 2018 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (довідка № 05-16/91-2 від 26. 04. 2018 р.).

Структура дисертації, яка складається із трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків і списку використаних літературних джерел, є науково обґрунтованою, логічно зумовленою і логічно взаємопов'язаною.

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади проблеми формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва» – авторці вдалося обґрунтувати методологічні основи проблеми дослідження; окреслити сучасний стан дослідження проблеми, виокремити категоріальний апарат; визначити критерії, показники й рівні сформованості етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У цьому сенсі на увагу заслуговують виокремлені дисертантом науково-методологічні передумови формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, означені наукові підходи та принципи, які сформульовані на таких рівнях методології: філософському (діалектичний; аксіологічний; антропологічний; ноологічний підходи; принципи професійного розвитку; загального зв'язку; міждисциплінарності; діалектичної єдності теорії і практики, умови узгодження різних типів відношення людини до дійсності: теоретичні й практичні, пізнавальні й ціннісні, соціальні й екзистенціальні); загальнонауковому (системний; комплексний; діяльнісний підходи; термінологічний і принцип системності, в яких представлено проблемність та концептуальне наповнення досліджуваного феномену); конкретно-науковому (акмеологічний; професіографічний; компетентнісний; культурологічний; соціокультурний; етнокультурний підходи, що обумовлюють особливості моделювання досліджуваного явища).

Абсолютно резонним вбачаємо крок Л. В. Соляр щодо вибору послідовності наукового пошуку (дисертації, монографії, фахові статті, науково-методична література) джерельної бази дослідження етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Такий послідовний і ретельний аналіз дає підстави дисертантці для висновку про те, що поняття «етнокультурна компетентність» використовується науковцями досить рідко; педагогічна сутність і зміст поняття є недостатньо розробленими; методичні напрацювання стосовно окресленої проблеми у дисертаціях, монографіях практично відсутні. Загалом результати теоретичного аналізу проблеми формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва виявили значущість цього феномену в особистому становленні вчителів музичного мистецтва і посилену увагу науковців до питань оптимізації системи формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

На підставі аналізу численних наукових та науково-методичних джерел авторка робить висновок про те, що етнокультурна компетентність – це

інтегративне особистісне утворення, що вирізняється високим рівнем знань про вірування, традиції, звичаї, обряди певного етносу; володіння засобами передачі системи етнокультурних знань, умінь та навичок, які перебувають у постійному розвитку й удосконаленні на тлі певної етнокультури, а також механізмами донесення наступним поколінням етнокультурного досвіду, транслятором якого є педагог.

Правильним і логічним уважаємо визначення авторкою поняття «формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва» як процесу засвоєння ними етнокультурного надбання суспільства; рівень сформованості уявлень про етнокультурні здобутки (культурні цінності, культура етносу, звичаї, традиції, фольклор), якими повинні оволодіти майбутні учителі музичного мистецтва, визначається їхньою готовністю до роботи з дітьми різних національностей.

Заслуговує на схвалення звернення дисертантки до державних стандартів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, освітньо-кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійних програм, навчального плану, що дало змогу розглянути місце етнокультурної компетентності з-поміж інших якостей в структурі професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, виявити наявний ступінь орієнтації навчальних планів і програм на формування етнокультурної компетентності студентів та потенційні можливості навчальних дисциплін щодо формування досліджуваної якості.

На підставі аналізу наукових розвідок учених, Л. В. Соляр обґрунтовує компонентно-критеріальну структуру етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як єдність чотирьох критеріїв: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-креативного, емоційно-рефлексивного та оцінно-результативного, кожний з яких має відповідні показники та три рівні (творчий, продуктивний, елементарний). Такий крок у подальшому перебігу дослідження став підставою для діагностування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та інтерпретації результатів дослідно-експериментальної роботи.

У другому розділі – «Теоретичне і методичне обґрунтування процесу формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва» дослідниця презентує розроблену сендвіч-модель означеного процесу та програму формування досліджуваної компетентності; характеризує розроблений спецкурс «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва», а також методичний інструментарій його реалізації.

Ключова ідея другого розділу полягала у структуруванні сендвіч-моделі та авторської програми, які уможливають ефективне формування

етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки у педагогічних ЗВО.

Заслугове на схвалення розроблена сендвіч-модель формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, в основу якої покладено відносно нове математичне поняття «багатошарової моделі», що складається з низки багатофункціональних площин, які є дотичними до складових досліджуваного явища і охоплюють елементи та зв'язки між ними. Сендвіч-модель має чотири площини і, відповідно, у кожен з них вміщено по чотири елементи: професійно-когнітивна (загально-світоглядні та професійно-світоглядні орієнтири, професійна самоосвіта, етнокультурна діяльність) – передбачає вивчення історії культури, її розвиток у різних етнорегіональних групах; етнокультурна (вірування, звичаї, традиції, обряди) – це вивчення багатой культури, яку закладено в українські вірування, традиції, звичаї, обряди фольклор, відображено світовідчуття і світосприймання нашого народу; особистісно-мотиваційна (мотиви, цінності, особистісна культура, особливі етнокультурні риси) – забезпечує і стимулює процеси самопізнання, самореалізації особистості, розвиток етнокультури її народу; операційно-рефлексивна (гностичні, соціально-перцептивні, конструктивні та організаційні уміння) – прогнозує план дій щодо реалізації етнокультурної діяльності.

Відзначимо, що представлена дисертанткою програма формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва вимагала, з одного боку, вивчення, систематизації, узагальнення й відбору найбільш продуктивного досвіду з означеної проблеми, тоді як з іншого, спонукала до розробки нових ідей, форм і методів навчання, введення у педагогічну практику конкретних напрацювань з методики формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки у педагогічних ЗВО. Вона складається із двох блоків. I-й – теоретико-методичний – містить дві площини: професійно-когнітивну й етнокультурну. Для його реалізації використано засоби фахових дисциплін циклу загально-професійної, професійної та практичної підготовки, а саме: «Народознавство та музичний фольклор», «Історія української культури», «Історія музичної культури», «Етнологія», «Музична етнопедагогіка», «Народна творчість» та ін. II-й – практико-результативний – складається із двох площин: особистісно-мотиваційної та операційно-рефлексивної. Їх реалізація відбувалася шляхом участі студентів у фольклорних гуртках, проходженні фольклорної практики, діяльності в етноколективах та фольклорних ансамблях, проведенні етновечорів та фольклорних дійств.

Заслугове на увагу і схвалення розроблений дисертанткою авторський спецкурс «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного

мистецтва», метою якого є ознайомлення студентів з історією й теорією української народної музичної творчості, народознавства і музичного фольклору; виховання адекватного ставлення до традиційно-ужиткового музичного мистецтва; формування навичок бережливого ставлення до пам'яток народного мистецтва тощо.

Заслуговує на особливе схвалення використання автором інноваційних (етнофотовиставка (етнофотоколаж), флешмоб, етноярмарка, майстер-шеф, етноквест, модний фолькфест, евентформи, етнофорум) та спеціальних методів (створення етнокейсів, інтерв'ю, етнографічний (документація, збирання зразків), «рівний-рівному», етнопроекти). Цікавими і оригінальними є пропонувані матеріальні (наукова та фахова література, українські костюми, українські елементи з інтер'єру української хати, посуд, обрядові страви, зразки українського фольклору) та нематеріальні засоби (спільноти в соціальних мережах, групи новин, групи розсилок та ін.). Усі ці матеріали мають перспективи подальшого використання науковцями і викладачами ЗВО.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності сендвіч-моделі та програми процесу формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва» дисертанткою розкрито методикку організації експериментальної частини дослідження і представлено аналіз одержаних результатів. Детально описано експериментальну роботу, що охоплювала чотири етапи: пошуково-теоретичний, пропедевтико-діагностичний, експериментально-формувальний, аналітико-результативний.

Варто підкреслити цінність рецензованої праці з огляду на проведений Л. В. Соляр формувальний етап експерименту, результати якого дають підстави для підтвердження ефективності розробленої автором сендвіч-моделі та програми формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Про це свідчать представлені дослідницею у третьому розділі результати експериментального дослідження, а саме, позитивна їхня динаміка у студентів експериментальної групи. Отримані дані чітко проаналізовано та систематизовано, відображено у таблицях та поясненнях до них. Все це засвідчує належний рівень володіння автором дисертаційної роботи сучасними методами науково-педагогічних досліджень та дає змогу зробити висновок, що теоретичні положення і практичні результати дослідження є логічними і переконливими.

Дисертаційне дослідження Л. В. Соляр виконане на основі аналізу відповідної джерельної бази (371 найменування, із них 6 – іноземною мовою). Уміле використання джерел, зокрема, доречні посилання та цитування свідчать про ерудицію дисертантки, володіння інформацією щодо етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Автореферат дисертації ідентичний її основному змістові та адекватно відображає основні положення дослідження.

В авторських публікаціях (22) як суто наукового (7 статей), так і апробаційного (11) характеру викладено зміст основних результатів дослідження. Крім цього дисертантка має 1 статтю у зарубіжному науковому виданні; 1 – навчально-методичний посібник; 2 – колективні монографії.

Отже, можемо констатувати, що дисертаційна робота Лариси Віталіївни Соляр за своїм змістом, стилем викладу і розкриттю основних положень, висновків та результатів опрацювання здобутих експериментальних даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

Водночас дисертаційне дослідження Л. В. Соляр спонукає до висловлення певних міркувань, які, на наш погляд, вимагають обговорення:

1. В науковій новизні дослідження вказано, що автором вперше визначено критерії етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Це дійсно так, їх визначено вперше. Водночас у другому підпункті наукової новизни вказано, що автором удосконалено критерії етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. На нашу думку, не зовсім правильно стверджувати про удосконалення критеріїв, адже вони дійсно визначені дисертанткою вперше.

2. Підрозділ 1.1. має, на нашу думку, надто загальну назву, що не пов'язана з темою дослідження. Цілком очевидним є те, що цей підрозділ має називатися «Методологічні основи дослідження формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва», оскільки саме це в ньому описано.

3. Вважаємо, що автору доцільно було б більше уваги приділити ключовому поняттю дослідження «етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва», оскільки воно з'являється занадто пізно. Натомість на початку дисертації значна увага автора приділена поняттям «етнокультурна компетентність» (с. 84) і «формування етнокультурної компетентності» (с. 91).

4. Не викликають заперечень визначені автором якості й уміння, які потрібно розвивати в тій чи іншій площині пропонованої сендвіч-моделі формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Але виникає запитання: як ці уміння і якості співвідносяться з визначеними критеріями і показниками етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва?

5. У дослідження дисертанткою здійснено глибокий аналіз наукових праць вітчизняних авторів. На нашу думку, більш детального вивчення вимагає аналіз зарубіжного досвіду формування етнокультурної компетентності майбутніх

учителів музичного мистецтва та визначення раціональних ідей для їх запровадження в освітній процес вітчизняних ЗВО.

Утім, висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження.

Загальний висновок: Результати аналізу змісту дисертації показують, що дисертаційне дослідження Соляр Лариси Віталіївни характеризується внутрішньою цілісністю, єдністю та логічним взаємозв'язком структурних компонентів. Дисертантка виявила ерудованість, обізнаність з інноваційними технологіями педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, володіння методами наукового дослідження, здатність до виваженого й детального аналізу експериментальних даних. Узагальнення основних теоретичних положень щодо формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, проведення констатувального та формувального етапів експериментального дослідження, аналіз їх результатів і запропоновані висновки дають підставу стверджувати про належний кваліфікаційний рівень Л. В. Соляр, її професійну спроможність до подальших наукових досліджень.

Дисертаційна праця Л. В. Соляр є самостійним, завершеним науково-експериментальним дослідженням, яке відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. щодо кандидатських дисертацій та іншим інструктивним вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Соляр Лариса Віталіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницького державний педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

 Фрицюк В. А.

Фрицюк В. А.
09 11 18

23 03.02.15/332 18
4